

О. М. Мохорєва,
старший викладач кафедри соціології
та психології факультету № 6
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЗАЗДРІСНОСТІ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Заздрісність, як психологічний феномен, не входить в пояснення мотивів власної поведінки, навіть якщо це єдиний мотив. Одним з відмінних аспектів заздрості є те, що це почуття формується і діє тільки в соціальних ситуаціях: заздрять завжди комусь або чомусь. Цікаво, що вона частіше за все помітна всім, крім того, хто заздрить, – сила психічних захистів в цьому випадку вельми велика. Часто це раціоналізація «він цього не гідний...» або «це трапилося тільки тому, що...» або проекція «це вони заздрять...» – варіантів безліч, а мета одна: врятувати свою самооцінку.

З точки зору психологічної науки заздрісність – це вияв мотивації досягнення, при якій чий-небудь реальні або уявні переваги в придбанні соціальних благ, матеріальних цінностей, успіху, статусу, особистих якостей сприймаються суб'єктом як загроза цінності власного «Я» і супроводжуються афективними переживаннями і діями [5].

Актуальність проблеми переживання заздрісності військових у міжособистісних стосунках зумовлена, передусім, тим, що поступове розшарування суспільства на багатих та бідних, забезпечених і малозабезпечених, існування майнових відмінностей між людьми, поляризація рівня і якості життя представників різних шарів суспільства стимулюють дух конкуренції і суперництва, активізують почуття заздрісності до людей «іншої долі», «щасливої долі», їх кар'єрному зростанню. Посилення соціальних відмінностей між людьми, стимулює конкуренцію і суперництво, неминуче приводить до зіткнення честолюбних спонукань особистості, що активізуються заздрісністю, що часто не відображає дійсних потреб людини.

Низка авторів виділяють наступні умови виникнення почуття заздрісності:

– Повинна існувати здатність зіставлення «Я» і об'єкта (для лібідо-агресивного заміщення об'єкта заздрісності);

- Повинно існувати уявлення про власність;
- Повинна існувати здатність уявляти собі і передбачувати бажаний кінцевий стан [7].

Згідно з теорією рівноваги Ф. Хайдера вважається, що людина може заздрити через річ, належну іншому, хоч раніше він сам ніколи не мав потреби в ній і навіть не думав про неї – тобто, можна бажати чогось тільки тому, що воно є у іншого. Ф. Хайдер припустив, що існує так званий мотив, бажання однакової долі і рівних результатів [2, с.98].

Доктор психологічних наук, професор Е. П. Ільїн стверджує: «Заздрісність може переживатися як досада, злість на того, хто, як здається, досягнув незаслуженого успіху, отримав незаслужені блага, а з іншого боку, як образа на долю в зв'язку з уявною незаслуженою власною невдачею. Заздрісник страждає від свідомості власної неповноцінності: раз у мене цього немає, значить, я гірше його» [4, с. 320].

Військову діяльність можна розглянути з точки зору аналізу послідовності основних етапів діяльності взагалі: цілепокладання і планування майбутніх дій; організація умов діяльності, вибір засобів і методів; реалізація програми діяльності, її здійснення; забезпечення контролю і оцінки результатів, зіставлення їх з цілями діяльності і продовження подальшої діяльності на основі проміжного результату [1, с. 104]. На всіх етапах практична військова діяльність нерозривно пов'язана з теоретичною. Тому ще одне уявлення про військову діяльність можна відобразити як єдність двох її сторін – суб'єктивної і об'єктивної.

Суб'єктивна сторона – це людина (суб'єкт) з його мотивами, знаннями і навичками, а також здійснювані людиною операції доцільної діяльності. Об'єктивна сторона являє собою сукупність об'єктів, які включаються людиною в певні взаємодії і виступають як предмети, кошти і продукти військової діяльності [6, с. 200].

Дослідження військового колективу показали, що вони відносяться до соціальних груп «закритого» типу, що мають специфічні умови свого виникнення і функціонування. Особливості режиму життєдіяльності, таких як замкненість, ізольованість, повна регламентація соціальних норм, управління всіма суспільними засобами контролю, примушення

і придушення, обмеження в задоволенні потреб (фізіологічних, соціальних, духовних), перебування в одностатевих групах на зрівняльних початках і безпосередньому оточенні собі подібних.

Заздрісність є незмінюваним елементом соціального життя людини і одним з найсильніших регуляторів міжособистісних відносин. Однак психологічна діагностика такого поширеного в сучасному суспільстві соціально-психологічного феномена представляється скрутною [3, с. 195].

Опираючись на результати дослідників, можна сказати, що військові відчувають гнів і озлобленість на того, хто досяг більшого. Це знаходить вираження в таких відносинах до іншого, як ненависть, неприязнь, підозрілість і ворожість. Для них характерно бажання перевершити іншого будь-яким способом. Суб'єкт заздрісності може бути цілком задоволений основними сферами своєї життєдіяльності, однак емоційний дискомфорт, викликаний усвідомленням того, що хтось має більше, присутній. Офіцери схильні до таких почуттів як: образа, смуток, безсилля що-небудь змінити. Механізмом запуску заздрісності є відчуття «незаслуженої непереборної обділеності». Людина робить, як їй здається, все можливе для досягнення бажаної мети, вкладаючи всі свої сили, але успіх (матеріальний достаток, визнання і ін.) так і не приходить. І як результат вигаданої ним же тотальної несправедливості і в кінцевому результаті незадоволених потреб виникає заздрісне відношення до тих, хто, на його погляд, менш наполегливий, працелюбний і активний, але має все те, що не має, але дуже бажає мати він [1, с. 103].

Таким чином, можна сказати, що існують відмінності переживання заздрісності військовослужбовців різного соціального статусу. Офіцери більш яскраво переживають почуття заздрісності в порівнянні зі своїми підлеглими. Така відмінність може бути пояснена боязню не пробитися по кар'єрним сходам і невпевненості до кінця кар'єри добитися більш високого військового звання. Їм властива образа і відчай, безсилля що-небудь змінити в своєму житті. Часто замовчування і ігнорування досягнень конкурента. Вони вважають, що роблять все можливе для досягнення мети, вкладаючи всі свої сили, але успіх обходить їх стороною.

Отже, феномен заздрисності являє собою глобальне універсальне, загальнолюдське явище, яке властиво переважній більшості людей. Розглянувши причини виникнення заздрисності можна прийти до висновку, що виникненню сприяло в чималій мірі такі риси особистості, як честолюбство, себелюбство, пихатість, егоїзм, лінь. Заздрисність часто породжується відсутністю внутрішньої світоглядної і психологічної рівноваги, гармонії. Вона не виникає або рідше виникає у незалежної, самодостатньої, неупередженої особистості, зосередженій на власних, а не чужих справах. Виникнення заздрисності у людини продиктована власним безсиллям, власною нездатністю і усвідомленням свого статусу як безнадійно.

Список використаної літератури

1. Бескова Т. В. Особенности проявления зависти в межличностном взаимодействии субъектов. *Психологический журнал*. 2010. №5 (3). С. 103–108.
2. Бикова С. В. Індивідуально-типологічні особливості схильності до ризику : дис.... канд. психол. наук : спец. 19.00.01. Одеса. 2008. С. 205.
3. Зимбули А. Е. Зависть как антитезис ненасилия. Педагогика ненасилия в контексте проблем переменчивого мира. СПб : Питер. 2000. С. 192–197.
4. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. СПб : «Питер». 2002. С. 200–318–322.
5. Карсканова С. В. Психологічне благополуччя особистості як основа фахового зростання : дис. канд. психол. наук : 19.00.01. Київ. 2012. С. 200.
6. Лісовенко А. Ф. Психологічне благополуччя особистостей, схильних та не схильних до заздрощів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Т. 1. № 2. С. 85–90.
7. Шамионов, Р. М. Взаимосвязь субъектных свойств личности и склонности к зависти. *Вестник Саратовского университета. Серия Философия. Психология. Педагогика*. № 4 (10). 2010. С. 100–109.